

سرشناسه	رضوانی، علی محمد، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور	انسجام محتوایی آیات خداشناسی و پاسخ به شبهات دکتر سها: علی محمد رضوانی
مشخصات نشر	قم: دکه، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۱۸۴ ص: ۵/۱۴ × ۵/۲۱ سم.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۶۸۱۳-۱-۲
وضعیت فهرست نویسی	ایفا
یادداشت	کتابنامه
موضوع	توحید -- جنبه‌های قرآنی
موضوع	* Qur'anic teaching -- (Unity of God) Tawhid
موضوع	سها، مستعار. نقد قرآن -- نقد و تفسیر
موضوع	قرآن -- بررسی و شناخت
موضوع	Qur'an -- Surveys
موضوع	قرآن -- دفاعیه‌ها و ردیه‌ها
موضوع	Qur'an -- Apologetic works
رده بندی کنگره	BP۱۰۴
رده بندی دیویی	۱۵۹/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	۶۱۴۸۹۱۳

عنوان: انسجام محتوایی آیات خداشناسی و پاسخ به شبهات دکتر سها

تألیف: علی محمد رضوانی

ناشر: انتشارات دکه

طراح جلد: حورا علوی مهر

صفحه آرای: اکبر جعفری

چاپ: چاپ نینوا

نوبت چاپ: اول

سال نشر: ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ جلد / قطع رقعی

قیمت: ۳۲۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۸۱۳-۱-۲

آدرس دفتر: قم، شهرک قدس، ولیعصر ۴۶، پلاک ۷، طبقه ۱

تلفن تماس: ۰۲۵-۳۲۸۵۳۵۷۱

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

تقدیر و تشکر

از خداوند منان که بنده حقیر را در نوشتن این رساله توفیق داد و
موانع را از سر راهم برداشت.

از همه بزرگوارانی که مرا در تحقیق و تدوین رساله یاری و
راهنمایی کردند، به ویژه استاد جناب آقای حجت الاسلام و المسلمین
دکتر حسن رضا رضایی زرندینی (زید غزه) و همچنین همسر عزیزم
و بچه های گلم که صبر و تحمل را پیش گرفته و با کمک این
بزرگواران عزیز توانستم این کتاب را به آخر رسانم.

و همچنین از ریاست محترم جامعه المصطفی العالمیه و ریاست مجتمع
قرآن و حدیث و مدیر محترم مدرسه عالی تفسیر و علوم قرآن و نیز
از مسئولین کتابخانه مدرسه عالی امام خمینی (ره) به خاطر تهیه منابع
و مآخذ سپاس گزارم و توفیق هر چه بیشتر عزیزان و سرورانم را
از خداوند متعال خواستارم.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
-------------	----

فصل اول: مفاهیم

درآمد	۱۷
-------------	----

۱- مفهوم‌شناسی انسجام	۱۷
-----------------------------	----

۲- مفهوم‌شناسی شبهه	۱۸
---------------------------	----

۳- مفهوم‌شناسی تناقض	۲۳
----------------------------	----

۴- معرفی کتاب (نقد قرآن) دکتر سها	۲۸
---	----

نقّات قوت کتاب «نقد قرآن» دکتر سها	۳۰
--	----

روش‌شناسی سها در نقد قرآن	۳۱
---------------------------------	----

اول: استفاده از آیات برای تقویت شبهه	۳۱
--	----

دوم: استفاده از سنت	۳۱
---------------------------	----

سوم: استفاده از عقل	۳۲
---------------------------	----

چهارم: استفاده از تحقیر و تمسخر	۳۲
---------------------------------------	----

پنجم: استفاده از علوم تجربی در رد دیدگاه قرآن	۳۲
---	----

ششم: ادعای بیان کردن قوی‌ترین شبهات	۳۲
---	----

هفتم: تکرار زیاد برخی شبهات در کتاب	۳۳
---	----

مبانی (پیش‌فرض‌های) کتاب نقد قرآن	۳۳
---	----

الف) منابع غیر معتبر و ناقص را معتبر دانستن	۳۳
---	----

ب) ادبیات عرب را اصل دانستن و قرآن بر آنها عرضه نمودن	۳۴
---	----

ج) ادعاهای بدون دلیل را قطعی پنداشتن	۳۵
۵- مفهوم توحید	۳۵
اهمیت و جایگاه توحید در کتاب و سنت	۳۵
۶- معنای توحید	۳۶
اقسام توحید	۳۷
الف: توحید ذاتی	۳۷
ب: توحید صفاتی	۳۹
ج: توحید افعالی	۴۲
۷- مفهوم شناخت	۴۴
واژه شناخت	۴۵
اهمیت شناخت	۴۵
اقسام انسجام محتوایی قرآن	۴۸
الف: ساختاری	۴۸
ب: واژگانی (لفظی)	۵۰
ج: محتوایی	۵۰
نتیجه گیری فصل اول	۵۲

فصل دوم: ادله و شواهد انسجام محتوایی قرآن کریم

در آمد	۵۵
۱. ادله درون متنی برای انسجام محتوایی قرآن	۵۵
الف: آیات	۵۵
اول: ارتباط واضح و آشکار	۵۵
دوم: ارتباط ناآشکار و دیرپاب	۵۶
ب: احادیث	۷۰
۲. ادله برون متنی برای انسجام محتوایی قرآن	۷۳
ادله عقلی	۷۳
الف: قرآن کلام الهی	۷۴

ب: سکوت مشرکان	۷۴
ج: تاریخ	۷۵
نتیجه‌گیری فصل دوم	۷۷

فصل سوم: انسجام محتوایی آیات توحید در ذات

و نقد بررسی شبهات	۷۹
در آمد	۸۱
۱. بررسی انسجام محتوایی درباره آیات توحید در ذات	۸۱
الف: توحید در ذات خداوند	۸۲
ب: توحید در ذات و نفی رؤیت و جسمیت	۸۵
۲. نقد و بررسی شبهات	۹۰
الف: تعدد ذات و پاسخ آن	۹۰
۱- تعدد خدایان، ناسازگار با صفات خدا	۹۱
۲- هماهنگی در هستی	۹۲
۳- خبر دادن همه انبیاء از یکتایی خداوند	۹۴
۴- گواهی فطرت بر وحدانیت	۹۵
ب: شبهه در دلیل نارسا بر وحدانیت خدا و پاسخ آن	۹۶
ج: شبهه: آیا خدا می‌توانست یک فرزند داشته باشد؟	۹۹
نتیجه‌گیری فصل سوم	۱۰۶

فصل چهارم: انسجام محتوایی آیات توحید در صفات و نقد بررسی شبهات

در آمد	۱۰۹
بررسی انسجام محتوایی درباره آیات توحید در صفات	۱۰۹
الف: توحید در صفت علم	۱۰۹
ب: توحید در صفت قدرت	۱۱۵
قدرت در لغت و اصطلاح	۱۱۵
قلمرو قدرت خدا	۱۱۶
بررسی ادعای تناقض آیات در رابطه با صفت قدرت خداوند	۱۱۷
ج: توحید در صفت عدالت	۱۲۰

عدالت در لغت و اصطلاح	۱۲۰
قلمرو عدالت خداوند	۱۲۱
بررسی ادعای تناقض آیات در رابطه با صفت عدالت خداوند	۱۲۲
۲. نقد و بررسی شبهات	۱۲۴
اول) شبهه سوزاندن همیشگی گناهکاران در جهنم و پاسخ آن	۱۲۵
۱. معنای جزا و خلود	۱۲۵
۲. تناسب خطا با خلود و عدل الهی	۱۲۶
دوم) شبهه در هلاک کردن بیگناهان و کودکان همراه با گمراهان و پاسخ آن	۱۳۲
سوم) شبهه: گمراه کردن مردم از سوی خداوند و پاسخ به آن	۱۳۸

فصل پنجم: انسجام محتوایی آیات توحید در افعال و بررسی شبهات

در آمد	۱۴۵
بررسی انسجام محتوایی در باره آیات توحید در افعال	۱۴۵
الف: توحید در فعل خالقیت	۱۴۵
بررسی ادعای تناقض آیات در رابطه با فعل خالقیت خداوند	۱۴۶
ب: توحید در فعل رازقیت	۱۴۸
ج: توحید در فعل ربوبیت	۱۵۳
بررسی ادعای تناقض آیات در رابطه با فعل ربوبیت خداوند	۱۵۳
۲. نقد و بررسی شبهات	۱۵۵
الف) شبهه جهان در شش روز یا هشت روز و پاسخ آن	۱۵۵
ب) شبهه در زمان مقدم بودن خلقت آسمان و زمین و پاسخ آن	۱۶۱
ج) شبهه متصل بودن زمین و آسمان و پاسخ به آن	۱۶۴
ابتدا جهان	۱۶۵
بررسی واژه دخان و سماء و استوی	۱۶۵
نتیجه‌گیری فصل پنجم	۱۶۹
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کلی	۱۷۱
فهرست منابع و مآخذ	۱۷۵

مقدمه

نداشتن شناخت کافی از کلام وحی و مقایسه متون بشری با سخن خالق هستی که پیامد آن دچار شدن به برخی احتمال‌ها و گمان‌هاست، نتایج نادرستی به همراه خواهد داشت که از آن جمله، می‌توان به توهم تناقض در قرآن و عدم انسجام آن اشاره کرد. شاید دلیل چندینی برداشتی، بر این پیش‌فرض نادرست مبتنی باشد که هر متنی در معرض تناقض و اشتباه است.

به‌طور حتم همسان‌پنداری کلام وحی و کلام انسان، چنین نتیجه‌ای نیز در پی خواهد داشت. این بدان معناست که ما در معرفت‌شناسی خود درباره‌ی خداوند، دچار مشکل هستیم. قرآن کریم با آگاهی از چنین برداشتی، استدلالی را ارائه می‌کند که تدبیر در مفهوم آن، می‌تواند کلیدی برای رفع بسیاری از سوء برداشت‌ها و گمان‌های بی‌اساس باشد. در آیه ۸۳ از سوره نساء تصریح شده است که: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾؛ «آیا با تدبیر در قرآن نمی‌نگرند [تا دریابند که] اگر از سوی غیر خدا می‌بود، ناهماهنگی بسیاری در آن می‌یافتند؟».

این آیه بیانگر این برهان است که با وجود آن‌که قرآن در مدت ۲۳ سال بعثت پیامبر ﷺ به تدریج نازل شد و رسول وحی در مقاطع گوناگون آن را برای مردم بیان کرد، ولی میان مفاهیم، عبارت و محتوای آیات، گونه‌ای هماهنگی و جامعیت وجود دارد که شبهه اختلاف در نظم و یک‌پارچگی آن را برطرف می‌سازد؛ بنابراین، اگر این کلام، ساخته و پرداخته‌ی فرد یا افرادی جز خداوند دانا و حکیم بود،

به طور طبیعی در آن اختلاف و تناقض های بسیاری یافت می شود، ولی قرآن کریم از چنین اتهامی مبرا است و تدبیر در آن بهترین راهکار برای برون رفت از چنین توهم هایی است؛ چنان که خود می فرماید: «خداى سبحان بهترین سخن را نازل فرموده که سراسر آن هم سان و هماهنگ با یکدیگر است»^۱.

ادعای تناقض در قرآن پیشینه ای دیرینه ی دارد؛ چنان که حتی در زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز شبهه هایی از این دست بدان می شد؛ برای نمونه، مردی خدمت امیر مؤمنان، علی علیه السلام رسید و عرض کرد: «من در کتاب خدا به شک افتاده ام»؛ وقتی حضرت علت آن را پرسید، گفت: «زیرا برخی از آیات، یکدیگر را تکذیب می کنند»؛ حضرت فرمود: «آیات، تصدیق کننده هستند نه تکذیب کننده؛ مشکل تو این است که عقل و دانش مفید نداری؛ موارد شک خودت را بازگو کن»؛ وی یکا یک اعتراض های خود را بر شمرد و حضرت پاسخ های لازم را بیان فرمود.^۲

حتی تابعانی چون ابن عباس، نقش بسزایی در حل شبهه تناقض داشتند.^۳ (ابن اسحاق کندی، فیلسوف عراق در نیمه سده سوم هجری، مشغول جمع آوری آیاتی شد که به نظرش با یکدیگر متناقض می نمود؛ ولی با پاسخ امام حسن عسکری علیه السلام مواجه شد.^۴

انسجام محتوایی قرآن عموماً و آیات توحیدی خصوصاً، یکی از اعجاز بلاغی قرآن است و کسی نمی تواند نسبت به آن تردید نماید.

قرآن کریم که در حمایت قدرت الهی قرار دارد و از هر گزندى در امان و محفوظ است. ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾^۵؛ «همانا ما قرآن را نازل کردیم، و یقیناً ما نگهبان آن [از تحریف و زوال] هستیم».

۱. ﴿اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا﴾ (زمر، ۲۳).

۲. صدوق، ص ۲۵۵.

۳. سیوطی، الاتقان فی علوم القرآن، ج ۲، ص ۷۰.

۴. مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۰، ص ۳۱۱ (بنابر نقل مقاله مبانی مدعیان تناقض در قرآن، حسن رضا رضایی).

۵. حجر، ۹.

البته خداوند حفاظت لفظ قرآن را متکفل شده است اما مسؤولیت صیانت معارف ناب آن را از دست برد تحریفگران فرهنگی که به غلط معرفی کردن معارف قرآنی می‌پردازند به عهده ما مسلمانان واگذار کرده است.

بنابر این بر علمای اسلام و دوستداران قرآن و اهل بیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله لازم است که دست به دست هم دهند و از حریم قرآن دفاع نموده و در مقابل شبهات مطرح گردیده دشمنان اسلام به نقد و بررسی علمی بپردازند؛ همانطور امام صادق علیه السلام برای علما راستین و اهداف آنها را این گونه می‌فرماید: «فَإِنَّ فِينَا - أَهْلَ الْبَيْتِ - فِي كُلِّ خَلْفٍ عُدُولًا يَتَّقُونَ عَنْهُ تَحْرِيفَ الْعَالِينَ وَائْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ وَتَأْوِيلَ الْجَاهِلِينَ»^۱، زیرا در بین ما اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله در هر نسلی عالمان معتدل و راستینی هستند که تحریف‌های تندروان را از اسلام می‌زدایند و شبهات و اشکالات مخالفان را پاسخ داده و توجیه‌های غلط غیر عالمانه نا آگاهان را کنار می‌زنند.

نقد حاضر پیرامون شبهات تناقضات ادعا شده از سوی دشمنان اسلام در باره آیات توحیدی قرآن می‌باشد که گاهی است در راستای پاسخ دادن دیگر شبهات در زمینه این کتاب عزیز. از خداوند منان خواهان این هستیم که بنده حقیر را در انجام این رسالت عظیم ثابت قدم نگه بدارد و بتوانم پاسخ‌های علمی‌ای در مقابل این شبهات منحرف کننده ارائه دهم. امید است که این کتاب بتواند تا حدی ما را به این شبهات آشنا نماید و اذهان خوانندگان را از آن مبزا سازد.

۱. کافی (ط. دار الحديث)، ج ۱، ص: ۷۷، رجال الکشی. اختیار معرفة الرجال (مع تعليقات مير داماد الأسترآبادی)، ج ۱، ص ۱۲.